

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора, провідного наукового співробітника ННЦ розвитку персоналу та лідерства Київського столичного університету імені Бориса Грінченка Міляєвої Валерії Робертівни на дисертацію **ЛОГВИСЬ ОЛЬГИ ЯРОСЛАВІВНИ** на тему «Психологічні чинники розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія»

1. Актуальність дисертаційного дослідження.

Актуальність теми, яку висвітлено в дисертації не викликає сумнівів, адже однією із важливих умов забезпечення ефективного функціонування сучасної освіти наряду з оптимізацією і вдосконаленням є запровадження лідерської парадигми в підготовку майбутніх педагогів. Очевидним є той факт, що традиційні принципи, методи і засоби навчання не забезпечують ефективного розвитку особистості, її майбутньої конкурентоспроможності в умовах глобалізації, цифровізації, дистанційного та змішаного навчання.

Реформування освіти в умовах воєнного стану і завдання по відновленню й розбудові післявоєнної освіти вимагають від майбутнього педагога не лише професійних знань, умінь і навичок, але й лідерських якостей. Це дозволить успішно реалізувати свій творчий потенціал у подоланні викликів і розкрити можливості учнів в умовах Нової української школи.

Майбутні педагоги-лідери здатні створювати прогресивне навчальне середовище, сприяти особистісному розвитку учнів та подоланню освітніх втрат. Лідерські якості педагогів є надзвичайно важливими для активної взаємодії з учнями, розвитку критичного мислення та творчих здібностей, досягнення цілей в освіті кожної дитини. Важливим також є формування професійних спільнот, які будуть спроможними до впровадження кращих практик в українську післявоєнну освіту. З огляду на це, дисертаційне дослідження Логвись О.Я. «Психологічні чинники розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки» актуальним і таким, що має суттєве практичне й теоретичне значення.

2. Наукова новизна результатів дисертації. Загалом відзначаємо належний науковий і методичний рівень дисертаційного дослідження. Не підлягає сумніву наукова новизна дослідження, яка передусім полягає у тому, що вперше визначено дефініцію лідерських якостей майбутнього педагога як таких інтегративних індивідуально-психічних властивостей особистості, які зумовлюють авторське і відповідальне ставлення до учбово-професійної діяльності, орієнтацію на максимальну самоактуалізацію та створення оптимальних умов для розкриття потенціалу інших людей і розвиваються в рамках діалогічної (суб'єкт-суб'єктної) педагогічної взаємодії у процесі вищої професійної освіти. Дисертанткою запропоновано структурно-функціональну модель розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки, у якій виокремлено методологічний, цільовий, функціональний, організаційний та результативний блоки; визначено та емпірично обґрунтовано психологічні чинники (емоційний інтелект, суб'єктність, інтернальність, комунікативні вміння, автентичність та рефлексивність) розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів; розроблено та апробовано психоедукаційну програму розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації. Дисертація Логвись О. Я. поглиблює теоретичне та практичне підґрунтя подальших наукових досліджень, пов'язаних із вивченням розвитку лідерських якостей у майбутніх педагогів. Теоретичне значення полягає у розробці структурно-функціональної моделі розвитку лідерських якостей, підборі психодіагностичних методик вивчення лідерських якостей майбутніх педагогів та розробленні психоедукаційної програми «Нові грані лідерства». Практичне значення роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані у процесі фахової підготовки студентів закладів вищої освіти різних рівнів акредитації та у виховній діяльності кураторів академічних груп, а також як методичне забезпечення діяльності психологічної служби закладів вищої освіти.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Розроблені здобувачкою та викладені у роботі наукові положення, висновки й результати мають теоретичний та емпіричний рівень обґрунтованості й достовірності. Повністю відповідають поставленій меті та окресленим у роботі завданням. Достовірність забезпечена належною теоретико-методологічною базою, ґрунтовним вивченням та критичним студіюванням наукових праць, застосуванням емпіричних методів, емпіричним дослідженням, що включало якісний та кількісний аналіз експериментальних даних, про що засвідчують довідки про впровадження результатів дослідження. Загалом, факти, які б свідчили про недостовірність наведеної інформації в дисертації не виявлено. Обґрунтованість наукових висновків та рекомендацій обумовлена логічністю подання матеріалу праці, послідовністю виконання поставлених завдань та апробацією результатів, а також висновками до кожного розділу та загальних висновках дисертації.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. У дослідженні чітко визначена мета, для реалізації якої сформульовані конкретні завдання та обрані доцільні методи. Поставлені в дисертації завдання реалізовані здобувачкою на високому рівні. Представлений текст дисертації засвідчує, що Ольга Ярославівна опанувала методологію наукової діяльності, вміло використовує її на практиці, а відтак, оволоділа необхідними для рівня доктора філософії загальними і фаховими компетентностями.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Основні положення та висновки дисертації апробовано у науково-практичних конференціях різних рівнів (10). Наукові результати дослідження викладено у 18 публікаціях (14 з яких одноосібні): 8 статей (2 у співавторстві), із них 1 – у закордонному науковому періодичному виданні, 6 – у наукових фахових виданнях України категорії Б, 10 публікацій – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Аналіз тематики опублікованих праць дає підстави стверджувати, що вони відображають результати проведеного дослідження та засвідчують належну апробацію роботи.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертація складається з анотації, трьох розділів, висновків до них, висновків, списку використаних джерел, додатків. У праці чітко подано науковий апарат дослідження, визначено мету та завдання, забезпечено відповідність предмету дослідження, завдань та висновків, які логічно вибудовуються зі змісту основної частини дисертації. Загальний зміст роботи складає 284 сторінки, обсяг основного тексту – 144 сторінки, список наукових джерел – 208 найменувань, з них 40 іноземною мовою.

У вступі, що відповідає основним вимогам до його структури та змісту, здобувачка обґрунтувала актуальність обраної теми, з'ясувала об'єкт та предмет дослідження, визначила мету та зумовлені нею завдання, джерельну теоретико-методологічну базу та методи наукового та емпіричного дослідження, розкрила новизну одержаних результатів, окреслила перспективи їх теоретичного та практичного застосування, подала інформацію про апробацію дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки» здобувачкою проаналізовано стан наукової розробки проблеми, підходи до визначення поняття «лідерські якості особистості», розкрито їх сутність, основні компоненти, критерії та відповідні показники в контексті професійного становлення майбутнього педагога. Представлено структуру лідерських якостей майбутніх педагогів, здійснено їх детальну характеристику.

У другому розділі дисертації «Емпіричне дослідження особливостей розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки» висвітлено концептуально-методичні засади емпіричного дослідження особливостей розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки в освітньому просторі закладу вищої освіти, його організаційний формат і формування експериментальної вибірки; проведено кількісну та якісну інтерпретацію отриманих даних за допомогою методів математичної статистики. На підставі емпіричного дослідження виокремлено три рівні розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів: низький, середній та

високий. Факторний аналіз дозволив визначити найістотніші психологічні чинники, які впливають на розвиток лідерських якостей майбутніх педагогів та надалі сприятимуть розгортанню процесів саморозвитку. Йдеться про емоційний інтелект, суб'єктність, схильність до лідерства, інтернальність, комунікативні вміння і автентичність. При цьому найбільше дисперсії покривають перші два фактори (емоційний інтелект та суб'єктність).

У третьому розділі «Психологічне забезпечення розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки» окреслено загальну стратегію, мету та завдання, а також етапи формування етапу дослідження. Представлено зміст, структуру, розробленої психоедукаційної програми розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів «Нові грані лідерства». Висвітлено психологічні засоби її реалізації та проаналізовано процес і результати апробації розвивальної програми, доведено ефективність впровадження розробленої програми. З метою розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки обґрунтовано структурно-функціональну модель, у якій виокремлено цільовий, методологічний, організаційний, функціональний та результативний блоки. Підставою для розробки структурно-функціональної моделі визначено сукупність концептуальних підходів (діалогічний, особистісно-орієнтований, фасилітативний) та методологічних принципів (суб'єктності, цілісності та системності, діалогічності та рефлексивності). Представлена оригінальна психоедукаційна програма «Нові грані лідерства», котра базувалася на гармонійному поєднанні освітнього діалогу як інноваційної гуманітарної технології та фасилітативної підтримки, що забезпечило оптимальний розвиток лідерських якостей майбутніх педагогів. Професійно описані мета, завдання, організація та етапи проведення формування експерименту. У результаті впровадження програми розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів зафіксовано значущі позитивні зрушення за основними показниками структури лідерських якостей. Контрольна діагностика переконливо підтвердила ефективність психоедукаційної програми.

Висновки дисертаційного дослідження ґрунтовні і логічні; їх зміст повною мірою відповідає меті та завданням дослідження, його основним теоретичним і емпіричним результатам та узгоджений із подальшою перспективою розроблення проблеми.

Таким чином, якісно здійснений теоретичний аналіз проблеми, застосування адекватних методів дослідження та обробки даних, репрезентативна вибірка, належний аналіз та узагальнення отриманих емпіричних результатів, свідчать про їх достовірність, а також належну наукову обґрунтованість сформульованих в дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій. Загалом, кваліфікаційна робота оформлена відповідно до чинних нормативних вимог.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. У дисертаційному дослідженні Ольга Ярославівна дотримувалася вимог чинного законодавства України щодо авторського права та академічної доброчесності. Наукова праця містить покликання на джерела інформації, які пов'язані з ідеями, теоретичними твердженнями та міркуваннями інших авторів. У дисертації подається достовірна інформація про методологію та результати дослідження, джерела використаної інформації та власну наукову та емпіричну діяльність.

Отже, ознак порушення принципів академічної доброчесності в дисертації та публікаціях не встановлено. Також не виявлено фабрикації чи фальсифікації даних чи будь-яких інших порушень доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Високо оцінюючи дисертацію в цілому вважаємо за доцільне висловити міркування, що виникли в процесі рецензування роботи і потребують окремих уточнень і пояснень.

1. В своїй роботі дисертантка розглядає одне з найбільш інтегрованих й водночас суперечливих понять. Походження, визначення, структура, зміст поняття «лідерство» досліджуються багатьма авторами в різних наукових галузях і містять ряд неузгодженостей. Вважаємо, що авторці варто було б

акцентувати увагу на суперечностях, які існують у процесі розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів й аргументувати їхнє вирішення у тексті дисертації. Це б значною мірою підкреслило актуальність і збагатило концептуальну аргументацію у розв'язанні задач дослідження.

2. Варто було б конкретизувати, що саме розуміється під «авторським і відповідальним ставленням до учбово-професійної діяльності». Вказане поняття дисертантка використовує, розкриваючи зміст поняття «лідерські якості» майбутнього педагога, однак не дає розгорнутого визначення не описує його значення у загальному контексті дослідження.

3. Практична частина дослідження є доволі переконливою. Однак, особливої самобутності у науковому ракурсі аналізу феномену лідерства додав би ґрунтовний опис взаємозв'язку показників лідерських якостей майбутніх педагогів з успішністю учбово-професійної діяльності студентів. Така інформація суттєво збагатила б не тільки практичну, а й теоретичну значущість дисертаційної роботи.

4. У подальших наукових дослідженнях доцільно було б простежити динаміку розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів та зробити порівняльний аналіз показників розвитку лідерських якостей студентів на початковому та завершальному етапах професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Висловлені зауваження й побажання мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер та не знижують значущості результатів дисертаційної роботи, а вказують на її актуальність та різнобічність підходів в організації дослідження.

10. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Здійснений аналіз дозволяє стверджувати, що дисертація «Психологічні чинники розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки» є завершеним, самостійним дослідженням, що відповідає чинним вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка Ольга Ярославівна Логвись заслугує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 – Психологія.

Офіційний опонент:
доктор психологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
ННЦ персоналу та лідерства
Київського столичного університету імені
Бориса Грінченка

Валерія МІЛЯЄВА

